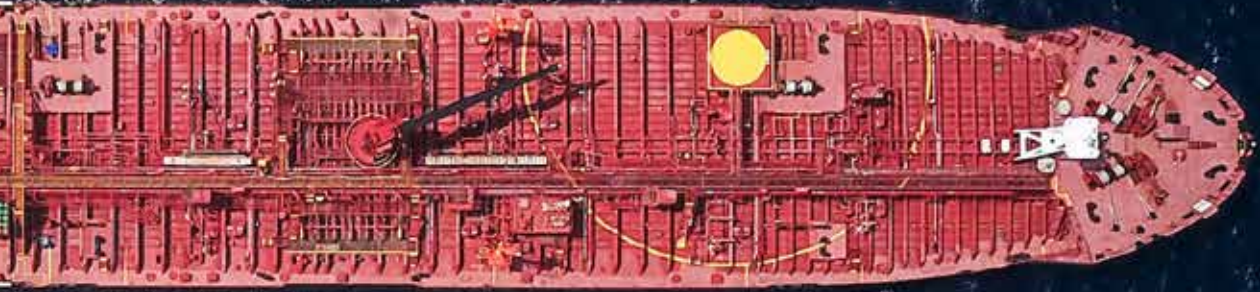

KIRIK CAM ÜZERİNDE YÜRÜMEK

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA
TEDARİK ZİNCİRİNDEN SORUMLU OLMAK

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi

**İş Dünyası ve İnsan Hakları
Programı (2023-2027)**

**İş Dünyası
& İnsan
Hakları**

Kalkınma Atölyesi

İş Dünyası ve İnsan Hakları Çalışma Grubu

Selin Ayaeş, Çalışma Grubu Koordinatörü

Özgür Çetinkaya, Uzman

Buse Ceren Otaç, Uzman

Ayşe Özsoy, Uzman

Hazan Öcal, Uzman Yardımcısı

Ertan Karabıyık, Danışman

Kurtuluş Karaşın, Tasarım

Katkı Verenler

Seda Akço

Tuba Çameli

Tasarım

KaraşınGrafik

Eylül 2022

KALKINMA Bilim, Kültür, Eğitim, Araştırma, Uygulama,
ATÖLYESİ Üretim ve İşletme Kooperatifi

Çankaya Mah. Üsküp Cad. No: 16/14 Çankaya - Ankara
+90 (553) 211 38 97

@ info@ka.org.tr

f @ kalkinmaatolyesi

e www.ka.org.tr

in kalkinmaatolyesi

KIRIK CAM ÜZERİNDE YÜRÜMEK

İNSAN HAKLARI BAĞLAMINDA
TEDARİK ZİNCİRİNDEN SORUMLU OLMAK

Kalkınma Atölyesi Kooperatifi

İş Dünyası ve İnsan Hakları
Programı (2023-2027)

İş Dünyası
& İnsan
Hakları

I İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	7
ARKAPLAN.....	8
PROGRAMIN TEMEL AMAÇ VE HEDEFLERİ	15
PROGRAM BİLEŞENLERİ VE PROJE FİKİRLERİ	17
Kanıt Temelli Savunuculuk.....	18
Yayın Hazırlama / İş Dünyası ve İnsan Hakları Kütüphanesi	18
İş Dünyası ve İnsan Hakları Meydan Platformu	21
Kurumsal ve Kişisel Kapasite Geliştirme.....	26
Özel Sektör Kapasite Geliştirme.....	26
Sivil Toplum, Akademi, Meslek Örgütleri, Kamu Kurumlarında Kapasite Geliştirme	28
Bireysel Kapasite Geliştirme	31
Sektörel Politika ve Model Geliştirme.....	32
Özel Sektörün Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Mevcut Durumunun Ortaya Konulması ve İhtiyaç Analizi.....	32
Avrupa Birliği Kurumsal Hesap Verebilirlik Direktifine Bağlı Politika Geliştirme ve Model Oluşturma	32
İzleme ve Değerlendirme.....	41
Çocuk İşçiliği ile Mücadele	41
Yaşam ve Çalışma Alanı Koşullarının İyileştirilmesi	41
Örgütlenme, Hak Talepleri ve Şikâyet Mekanizmalarına Dair İzleme ve Modelleme Çalışması	43
PROGRAMIN UYGULANMASI	44
Uygulama Yöntemi	45
Uygulama Yaklaşımı.....	46
Program Uygulama Ekibi.....	46
Uygulama Zamanı	47

ÖNSÖZ

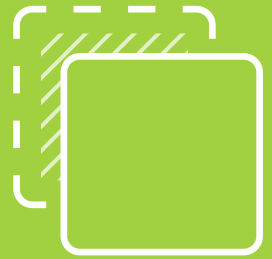
Kalkınma Atölyesi 2002 yılından beri gerçekleştirdiği faaliyetlerin hemen hemen tamamı çocuk hakları ve insan haklarının sağlanması odağındadır. Meseleleri derinlemesine anlama, ilgili tarafları bilgilendirme, rol ve sorumluluğu olanların bunları hakkıyla yerine getirmesi için harekete geçirme, model uygulamalar ve kapasite geliştirme çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

Kalkınma Atölyesi'nin öncelikle tarımsal faaliyetlerde çocuk işçiliği, daha sonra sanayi ve hizmetler sektöründe çocuk işçiliğini merkeze alan faaliyetleri 2013 yılından itibaren dünyada gelişen ve insan hakları mücadelesinin merkezine oturan iş dünyası ve insan hakları bağlamına uygun hale gelmiştir.

Küresel gelişmeler, batı dünyası ülkeleri ile Japonya'nın iş dünyasında insan haklarına uygun üretim ve dağıtım süreçleri yeni mevzuatlara, buna bağlı yeni uygulamalara yol açmıştır. Çocuk işçiliğiyle mücadele, örgütlenme özgürlüğü, yoksulluğun üstesinden gelme, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, eşit ve adil ticaret, şeffaf tedarik zinciri izleme imkanları, hesap verebilirlik ve tüketicinin süreçlere daha katılımcı olması 2023 yılından itibaren ele alınacak önemli konular arasındadır. Ayrıca firmaların mal ve hizmet süreçlerinde tedarikçinin bütün aşamalarından sorumlu kılınması insan hakları ve çocuk işçiliğiyle mücadelede yeni paradigmanın belirleyiciliği olacaktır. Bu gelişme iş dünyasının aktörleri açısından ulusal mevzuatların değil uluslararası düzenlemelerin daha etkin olarak uygulanacağı ve ulusal yasaların bu çerçeveye uyumlu hale getirilmesi gereken bir sürece işaret etmektedir. Kalkınma Atölyesi olarak geçmişte işbirliği yapılan kurumların talepleri, fonların odaklandığı alanların farklılıkları, önceliklerimiz ve kapasitemiz parça bölük olan çalışmalarımızı İş Dünyası ve İnsan Hakları odağına alınmasını gerekli kılmıştır. Bu nedenle Kalkınma Atölyesi bünyesinde oluşturulan Çalışma Grubu, 2023-2027 yıllarını kapsayan bir program hazırlamıştır. Bu program Kalkınma Atölyesi'nin kendi insan kaynaklarıyla uygulanabileceği gibi çeşitli örgütlerle işbirliği yapılarak da uygulanabilecektir.

Programın umut vermekten umudu inşa etmeye, çocuk işçiliğini azaltmaya ve ortadan kaldırmaya, tedarik ve değer zincirinin bütün aşamalarında insan haklarını sağlamaya, toplumsal cinsiyet süreçlerine, çevresel konularda duyarlılığın gelişmesine ve yoksulluğu gidermeye katkı sunması dileklerimizle.

Kalkınma Atölyesi
Eylül 2022 - Ankara

Arka Plan

İnsan hakları mücadelesi uzun bir geçmişe sahiptir ve hakların korunması, geliştirilmesi devletlere yükümlülük veren çeşitli ulusal ve uluslararası düzenlemelerle sağlanmaya çalışılmaktadır. Ancak yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ekonomik, sosyal ve kültürel hakların korunmasında bu yaklaşımın yeterli olmadığı görülerek, iş dünyasının sorumluluklarını da düzenleme ihtiyacı duyulmuştur. Küreselleşme sosyal, ekonomik ve kültürel hakların sağlanması ve korunmasında devletlerle birlikte şirketlerin de rol ve sorumluluğunu görünür hale gelmesini sağlamıştır.

Küreselleşme ile birlikte şirketlerin ekonomik faaliyetleri büyümekte, ulus devlet sınırlarını aşmakta ve bu da insanlar ve toplumlar üzerinde kimi zaman doğrudan kimi zamanda dolaylı hak ihlallerinin, onarılması zor olan hasarların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Küresel ekonomik faaliyetlerin, çalışma ve yaşam koşulları ile çevre ve toplum sağlığı üzerinde yıkıcı etkileri olabilmektedir. Bireylerin ekonomik, sosyal ve kültürel haklarının korunması, medeni ve siyasi hakların korunmasının da bir güvencesini oluşturduğu için, iş dünyasında gerçekleşen insan hakları ihlallerinin etkileri yukarıda sayılan doğrudan etkiler ile de sınırlı kalmamakta, toplumsal barış ve demokratik kurumlar üzerinde de olumsuz etkilere neden olmaktadır. Bu nedenle iş dünyasının insan hakları alanındaki sorumlulukları üzerinde çalışmak, insan hakları alanının önemli gündemlerinden biri haline gelmiştir.

Çalışma yaşamında insan haklarının korunmasını gözetmek, insan hakkı ihlallerini ortadan kaldırmak için; iş dünyasında insan haklarını önceleyen politikalarının oluşturulması, adil üretimin¹ ve adil ticaretin² sağlanması, bunun için bütün tedarik zincirlerinin³ izlenebilmesi ve bu zincirde bulunan firmaların sürece aktif katılımının sağlanması gereklidir.

Günümüzde çalışma yaşamında hâlâ, modern kölelik ve zorla çalıştırma, iş ve gelir güvencesizliği, uzun çalışma saatleri, düşük ücretler, cinsiyete dayalı eşitsizlikler, çocuk işçiliği ve bütün bunlar ile mücadele edebilmek için gerekli örgütlenme olanaklarından yoksunluk gibi olumsuzluklar görülmektedir. İnsan haklarına uygun üretimin önemli bileşenlerinden olan güvenli çalışma ortamı, insana yakışır çalışma koşulları, adil ve insan onuruna yaraşır bir yaşam standardına sahip olmak için gerekli ücret olanağı, örgütlenme özgürlüğü, çocuk işçiliğinin önlenmesi gibi alanlar iş dünyasında insan haklarının gözetilmesi için mücadelesi sürdürülen alanların başında gelmektedir. Adil üretimin desteklenmesini öngören uluslararası ve ulusal düzeyde düzenlemelerin ilkelerin belirleyici nitelikte olması, bunların genellikle sonuç odaklı yaptırımlara bağlanmamış olması, bu alanın hâlâ geliştirilmeye muhtaç bir alan olduğunu göstermektedir.

¹ **Adil üretim;** tedarik zincirinin her aşamasında dil, din, ırk ve toplumsal cinsiyet eşitliği gibi insan haklarının gözetildiği, üretimin sosyal ve ekolojik çevreye olan etkisinin izlenebildiği, insana yakışır çalışma şartlarının savunulduğu ve çocuk işçiliği ile mücadele edilen bir üretim anlayışını tanımlamaktadır.

² **Adil ticaret,** gelişmekte olan ülkelerdeki üreticilere yardım etmeyi ve sürdürülebilirliği teşvik etmeyi amaçlayan pazar odaklı organize bir sosyal harekettir. Hareket, sosyal ve çevresel standartlarının yanı sıra üreticilere daha yüksek ödeme yapılmasını savunur. Özellikle, gelişmekte olan ülkelere yapılan ihracatlarda bilhassa el işleri, kahve, kakao, şeker, çay, muz, bal, pamuk, şarap, taze meyve, çikolata, ve çiçek gibi ürünler üzerine yoğunlaşmıştır. [tr.wikipedia.org/wiki/Adil_ticaret]

³ **Tedarik zinciri,** ürün[ler] ya da hizmet[ler]in üretim sürecinin en başından tüketiciye doğru hareket[ler]ini kapsayan ve bu süreç içerisindeki örgütler, insanlar, teknoloji, faaliyetler ve kaynaklar sisteminin bütününe verilen isimdir.

Küreselleşmenin etkisiyle ucuz iş gücüne dayalı üretim süreçleri ve buna bağlı insan hakları ihlalleri yaygınlaşırken, insan hakları hukukunun şirketlerden kaynaklanan hak ihlallerine karşı yetersiz olduğu tespit edilmiş ve bu nedenle adil üretimin ve ticaretin desteklenmesi ve insan haklarının sağlanmasına yönelik hukuki düzenlemeler son yıllarda hız kazanmıştır. Artan insan hakları ihlallerinin incelenmesi için Birleşmiş Milletler (BM) tarafından 1973 yılında bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon tarafından şirketlerin uygulaması gereken *davranış kuralları* geliştirilmiştir. Adil üretim, adil ticaret, çalışma hayatına dair haklar Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Birliği (AB) gibi uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ve devletler tarafından gündeme getirilmiştir.

Birleşmiş Milletler tarafından 1999 yılında düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu iş dünyasını küresel ekonominin sürdürülebilirliğine katkı sağlamak için sosyal, ekonomik, kültürel ve çevresel sorunların iyileştirilmesine destek olmaya davet etmiştir. *Küresel İlkeler Sözleşmesi* [Global Compact]⁴ olarak adlandırılan bu çağrı 2000 yılında resmi bir nitelik kazanmıştır. *Küresel İlkeler Sözleşmesi*, özel sektör kuruluşlarını insan hakları, çalışma yaşamı, çevre ve yolsuzlukla mücadele konularına ilişkin 10 temel ilkeyi yayınlamıştır. 2011 yılında ise şirketlerin insan haklarına saygı gösterme sorumluluğuna dair ilkeleri içeren İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeler kabul edilmiştir.⁵

Avrupa Komisyonu⁶ ise 2011 yılında, kurumsal sosyal sorumluluk konusuna yeni bir yaklaşım getiren, *2011-2014 Kurumsal Sosyal Sorumluluk Stratejisi*'ni benimsemiştir.⁷ 2015 yılında da *Herkes İçin Ticaret Stratejisi* ile etkinlik, şeffaflık ve AB değerleri üzerine inşa edilen bir ticaret ve yatırım stratejisini duyurmuştur.⁸ 2021 yılında ise, "*çalışma çağındaki nüfusun tamamı için istihdam, erken çocukluk eğitimi ve bakımı sunumunu artırmak, böylece profesyonel ve özel yaşam arasında daha iyi uzlaşmaya katkıda bulunmak, kadınların işgücü piyasasına daha güçlü katılımını desteklemek ve gençlerin istihdam olasılıklarını iyileştirmek*" gibi 2030 Hedefleri'ni içeren *Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi*'ni yayınlamıştır.⁹

Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü, 2018 yılında, daha önceki yıllarda yayınladığı Çokuluslu Şirketler Rehberi sonrasında iş dünyasının üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmesinde yardımcı olacak *Sorumlu İş Davranışı için Uyum Rehberi*'ni (Due Diligence) yayınlamıştır. Bu rehberle işletmelerin, özellikle operasyonlarında tedarik zincirlerinin ve diğer iş ilişkilerinin olum-

⁴ www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles [E.T. 13.06.2021]

⁵ www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf [E.T. 13.06.2021]

Türkçe versiyonu: https://www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Baris_Kalkinma/isdunyasi_ve_insanhaklarinadairrehber-ilkeler.pdf

⁶ Avrupa Komisyonu, yasama sürecini başlatan, ayrıca Birliğin yürütme organı olarak AB müktesebatını, bütçeyi ve programları uygulamaktan ve idari denetimden sorumlu kurumdur. (www.ab.gov.tr/avrupa-komisyonu_45629.html)

⁷ ur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52011DC0681&from=EN [E.T. 13.06.2021]

⁸ www.eesc.europa.eu/en/our-work/opinions-information-reports/opinions/trade-all-towards-more-responsible-trade-and-investment-policy [E.T. 13.06.2021]

⁹ ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights_en [E.T. 13.06.2021]

suz etkilerini en aza indirdiklerinde, ekonomik, sosyal ve çevresel ilerlemeye katkıda bulunmada önemli bir rol oynayabilecekleri vurgulanmaktadır. 2000 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler Binyıl Kalkınma Amaçları [BYKA] üzerine inşa edilen 2030 Gündemi, 2030'a kadar yoksulluğun küresel ölçekte ortadan kaldırılması ve sürdürülebilir kalkınma amacına ulaşılması için genel bir çerçeve belirlemektedir. Eylem için evrensel ve kapsamlı bir gündem tespit eden ilk küresel anlaşma niteliğindeki 2030 Gündemi, on yedi sürdürülebilir kalkınma amacının yanı sıra, 169 hedef içermekte; bu hedeflere ulaşılmasını teminen tüm ülkeleri ve paydaşları harekete geçirmekte ve ulusal politikaları da etkilemektedir.

Avrupa Parlamentosu,¹⁰ 10 Mart 2021'de, Avrupa Komisyonu'na tavsiyelerde bulunan *Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Direktifi*'ni [*Taslak Direktif*] kabul etmiştir.¹¹ Taslak Direktif, işletmelerin değer zincirlerindeki insan hakları ihlallerini ve çevresel riskleri belirlemeyi, önlemeyi, yönetmeyi, düzeltmeyi ve raporlamayı kapsamaktadır. Ayrıca Avrupa Birliği üyesi ülkelerde farklı biçimlerde hazırlanmış olan yasal düzenlemeleri ve uygulamaları standartlaştırmaya yönelik önemli bir adımdır.

Mal ve hizmet üretim süreçlerinde giderek artan *insan haklarının gözetilmesinde şirketlerin önemli bir aktör olduğuna dair* düşünceler, günümüzde sosyal kalkınma temelli çok boyutlu ve taraflı müdahalelerin bir gereklilik olduğuna işaret etmektedir. Bu kapsamda iş dünyasından insan haklarını desteklemeye yönelik sorumluluk taşıması, adil çalışma koşulları sağlaması ve kaynakların kullanımında sorumlu bir tutum sergilemesi beklenmektedir.

Öte yandan son yıllarda bazı ülkelerin ulusal yasalarında, iş dünyasının insan hakları ihlallerini önlemeye yönelik düzenlemeler yaptıkları görülmektedir. Bu düzenlemeler her ne kadar ulusal düzenlemeler ise de küresel etkiler doğurması beklenmektedir. Örneğin, bu gelişmelerin öncülüğünü yapan ülkelerden biri olan Hollanda, üretim sürecinde çocuk emeği olan ürünlerin ülkeye girişine izin vermeyeceğini 2019 yılında düzenlediği bir yasa ile ilan etmiştir.¹² Benzer şekilde Almanya da tedarik zincirinin izlenmesine yönelik yasanın gerekliliği konusunda çalışmalara başladığını duyurmuştur.¹³ Bu örnekler, mücadelenin çok yönlülüğünü göstermesi bakımından önemlidir. Dünyada iş dünyası kapsamında insan haklarına dair yasal düzenlemeler öneren, bunları kabul eden ve yürürlüğe sokan 15 ülke için Harita 1'e bakınız.

¹⁰ Avrupa Parlamentosu, Avrupa Birliği kurumları içinde doğrudan halk tarafından seçilen tek organdır. Avrupa Parlamentosu, üye devlet vatandaşlarının demokratik menfaatlerini ve siyasi görüşlerini temsil eden bir organdır. Avrupa Parlamentosu, Avrupa Konseyi ile birlikte yasama yetkisini paylaşır. Üye devletleri bağlayacak hukuki düzenlemelerin kabul edilebilmesi genel kural olarak hem Avrupa Parlamentosu hem de Konseyin onayı ile mümkün olur. Parlamento, bazı konularda ise sadece danışma organı niteliğindedir, görüşleri bağlayıcılık taşımaz (https://www.ab.gov.tr/avrupa-parlamentosu_45628.html).

¹¹ ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/12548-Sustainable-corporate-governance_en

¹² tr.euronews.com/2019/06/06/hollanda-tedarik-zincirinde-cocuk-isciligi-olan-urunleri-ulkeye-sokmayacak

¹³ www.dw.com/tr/alman-bakandan-%C3%A7ocuk-i%C5%9F%C3%A7ili%C4%9Fi-uyar%C4%B1s%C4%B1/a-56303544

İş dünyası ve insan hakları alanının en önemli bileşenlerinden biri çocuk işçiliği ile mücadeledir. Türkiye İstatistik Kurumu tarafından gerçekleştirilen Çocuk İşgücü Anketi 2019 sonuçları Türkiye’de 5-17 yaş grubunda toplam 720 bin çocuğun ekonomik işlerde çalıştığını göstermektedir. Kalkınma Atölyesi Kooperatifi yaklaşık 20 yıldır başta mevsimlik tarımsal üretim olmak üzere sanayi ve hizmet sektörlerinde çocuk işçiliğini azaltmak ve önlemek konusunda çalışmalar yapmaktadır. Kooperatif, 2015 yılından itibaren bu çalışmalarını insan hakları temelinde ele almaya başlamış ve bu kapsamda çocuk işçiliği ile mücadeleye yönelik çalışmalarını, yoksulluk ve özellikle çalışan yoksulluğu, yetişkin iş gücü sorunları, sosyal güvenlik, ücret gibi konularla ilişkili biçimde ele almış ve hak temelli bir yaklaşım üzerine inşa etmiştir. Bununla birlikte tedarik zincirinde insan haklarının gözetilmesine yönelik çalışmalarına 2015 yılında yoğunlaşmaya başlamıştır. 2017 yılında Birleşmiş Milletler İş Dünyası ve İnsan Haklarına Dair Rehber İlkeleri’ni Türkçeye çevirerek bu alana dair önemli bir adım atmıştır. Dünyada 2020 yılından itibaren tedarik zinciri süreçlerinde insan haklarının gözetilmesi, adil çalışma koşullarının desteklenmesi ve tedarik zinciri analizleri gibi konulardaki çalışmaların hız kazanmasıyla, Kalkınma Atölyesi bu alanda rehber, izleme modeli, eğitim içeriği geliştirme gibi çeşitli projeler uygulamıştır.

İnsan haklarına yönelik yaşanan bu gelişmeler, farklı aktörleri sürece dahil etmiş, toplumsal ve ekonomik kalkınmaya yönelik yaptırımı olan uygulamaların ortaya çıkmasını desteklemiştir. Bu sürece uyumun sağlanması için dönüşümün desteklenmesine ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda 2022 yılında Kalkınma Atölyesi Kooperatifi bünyesinde İş Dünyası ve İnsan Hakları Çalışma Grubu kurulmuştur. Grubun temel amacı, tüm dünyanın etkilendiği bu dönüşüm sürecini takip ederek yeni ihtiyaç alanlarını tespit etmek ve bu sayede Kalkınma Atölyesi’nin insan hakları ve çocuk işçiliği alanındaki birikimi ile bu alanda öncü çalışmalar gerçekleştirmektir.

Kırık Cam Üzerinde Yürümek | İnsan Hakları Bağlamında Tedarik Zincirinden Sorumlu Olmak - İş Dünyası ve İnsan Hakları Programı (2023-2027), bu süreci ulusal ve uluslararası alanda desteklemek için hazırlanmıştır.

Programın Temel Amaç ve Hedefleri

Bu Programın **Temel Amacı**;

iş dünyası ve insan hakları alanındaki küresel gelişmeleri ve bu gelişmelerin ülke içindeki yansımalarını izlemek, Türkiye’de iş dünyasının sürece uyum sağlamasını ve tedarik zincirlerinin tamamında insan haklarının gözetilmesini destekleyecek araştırma, değerlendirme, kapasite geliştirme ve modeller üreterek kolaylaştırıcı ve destekleyici bir rol oynamaktır.

Program Hedefleri

- Özel sektörün kurumsal durum tespiti ve kurumsal hesap verebilirliğe ilişkin;
 - Mevcut durumunu, ihtiyaçlarını ve çözüm önerilerini kapsayan ürün, tedarik zinciri ve sektörel düzeyde mevcut durum çalışmalarının yapılması.
 - Ulusal ve uluslararası iyi örneklerin belgelenmesi, farklı konu başlıklarında vaka analizlerinin hazırlanması ve yaygınlaştırılması.
 - Ürün, tedarik zinciri ve sektörel düzeyde insan hakları ihlalleri ve çocuk işçiliğiyle mücadeleyle dair uygulama modellerin geliştirilmesi.
- İş dünyasının kurumsal dönüşümüne yönelik kapsamlı bir kapasite geliştirme programının hazırlanması.
- İş dünyasının yakın gelecekte ortaya çıkacak insan hakları ihlalleri ve çocuk işçiliğiyle mücadele yaklaşımı ve yaptırımına dair gelişmelere uyumlandırılması için Türkiye’de ilgili aktörleri içeren bir platform kurulması.
- İş dünyası ve insan hakları odağında çalışmalar gerçekleştiren kurum ve kuruluşlarla iş birlikleri geliştirilmesi ve bu konuda uluslararası ağlara dahil olunması.
- Uluslararası alanda, iş dünyası ve insan hakları çerçevesinde yayınlanan önemli belge, rehber, araştırma ve uygulama modeli gibi çalışmaların Türkçeye çevrilerek yaygınlaştırılmasının sağlanması.

Programın Bileşenleri ve Proje Fikirleri

Program, birbirini destekleyici dört temel bileşenden oluşmaktadır;

Her bir bileşen için öngörülen projeler, kendi içinde ve diğer bileşenlerin projeleri ile amaç ve hedefler bakımından ilişkilidir.

Kanıt Temelli Savunuculuk

İlk bileşen, iş dünyasının ekonomik faaliyetlerini ve çalışma koşullarını insan haklarının korunması ve güçlendirilmesi hedefine uygun biçimde düzenlenme konusunda sorumluluk almasını, mevcut sorun alanlarının görünür hale gelmesini, farkındalık oluşmasını ve paydaşların harekete geçirilmesini sağlamak üzere kanıt temelli ve veriye dayalı savunuculuk faaliyetlerini kapsamaktadır. Bu bileşen kapsamında uluslararası gelişmelerin takibi ve metinlerin çevirisi, alan araştırmaları, izleme çalışmaları gibi kanıt ve veri elde etmeye yönelik çalışmalar ile elde edilen bilgilerin yaygınlaştırılmasını sağlayacak rehberler, kampanyalar gibi savunuculuk çalışmaları yürütülecektir.

Yayın Hazırlama / İş Dünyası ve İnsan Hakları Kütüphanesi

İş Dünyası ve İnsan Hakları Alanındaki Temel Belge ve Rehberlerin Türkçeye Çevrilmesi, Görselleştirilmesi ve Yaygınlaştırılması

İş dünyası ve insan hakları konusu Türkiye’de görece yeni bir çalışma alanıdır. Bu nedenle konu ile ilgili temel dokümanlar, rehberler, kitaplar, tezler, makaleler, çeşitli ülkelerin yasal düzenlemeleri ve benzeri önemli belgeler ve dokümanların Türkçeleştirilmesi bilginin toplumun geniş kesimlerine hem de doğrudan sorumlu aktörlere ve özellikle kendi olanakları ile erişim sağlaması zor olan küçük ve orta ölçekli işletmelere erişimi açısından önemlidir. Bu nedenle aşağıda yer alan belge ve dokümanların Türkçeye çevrilmesi, basılı ve dijital olarak yayınlanması öngörülmektedir.

Temel Dokümanlar

- The EU Directive on Corporate Sustainability Due Diligence [CSDD Directive]¹
- The OECD Guidelines for Multinational Enterprises [2011]²
- The OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct [2018]³
- The Global Compact Self Assessment Tool [UN]
- The Children’s Rights and Business Principles [UNICEF]
- UNICEF Children are Everyone’s Business – Workbook 2.0: A Guide for Integrating Children’s Rights into Policies, Impact Assessments and Sustainability Reporting

¹ eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022PC0071

² www.oecd.org/daf/inv/mne/48004323.pdf

³ mneguidelines.oecd.org/OECD-Due-Diligence-Guidance-for-Responsible-Business-Conduct.pdf

- ILO-IOE Child Labour Guidance Tool for Business: How to Do Business with Respect for Children’s Right to be Free from Child Labour
- EU Gender Dimensions of the Guiding Principles on Business and Human RightsEU Human Rights Due Diligence Training Facilitation Guide
- EU Strategy on the Rights of the Child⁴

Yasal Düzenlemeler

- Alman Tedarik Zincirlerinde Durum Tespiti Yasası
- Hollanda Çocuk İşçiliği Durum Tespit Yasası
- Norveç Şeffaflık Yasası
- Avrupa Birliği Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirlik Taslak Direktifi
- İngiltere Kölelik Yasası
- Fransa “Law 2017-399 related to Duty of Vigilance of Parent Companies and Commissioning Companies Proposal”
- İsviçre “Indirect Counter-Proposal by the Swiss Parliament to the Responsible Business Initiative”
- Avustralya “Modern Slavery Act 2018”

Rehberler

- Alman Tedarik Zincirinde Durum Tespiti Yasasına Risk Analizi Uygulama Kılavuzu
- Çeşitli ülkelerin mevcut çalışmalarına yönelik hazırladıkları rehberler
- OECD Sektörel Due Diligence rehberleri (tarım, tekstil ve ayakkabı ve çocuk işçiliği)
- Japan’s Guidelines on Respect for Human Rights in Responsible Supply Chains (<https://www.meti.go.jp/policy/economy/business-jinken/guidelines/guidelines.pdf>)
- A Guide to Human Rights Due Diligence in Global Supply Chains (Norveç) https://www.ajsustainablebcn.cat/human-rights-due-diligence-in-global-supply-chains_28919.pdf
- OECD-FAO Guidance for Responsible Agricultural Supply Chains (<http://mneguidelines.oecd.org/oecd-fao-guidance-responsible-agricultural-supply-chains.htm>)
- ETI Base code guidance: Gender equality

⁴ ec.europa.eu/info/files/eu-strategy-rights-child-graphics_en

Raporlar

- Caobisco Position Paper on Due Diligence Eu Sustainable Corporate Governance Initiative
- Towards EU Mandatory Due Diligence Legislation: Perspectives from Business, Public Sector, Academia and Civil Society
- Corporate Accountability Lab Comments on the Directive Of The European Parliament and of The Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive [EU] 2019/1937
- Fair Labor Association Comments on European Commission's Draft Company Sustainability Due Diligence Directive [CSDDD]
- Fair Wear Foundation Reaction to the European Commission's proposal for the Corporate Sustainability Due Diligence Directive
- Global Reporting Initiative [GRI] Response on Sustainable Corporate Due Diligence Directive Proposal
- The International Cocoa Initiative [ICI] - Contribution to the public consultation for EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive
- OHCHR Feedback on the Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence
- The Danish Institute for Human Rights - Legislating for Impact Analysis of the Proposed EU Corporate Sustainability Due Diligence Directive
- German Institute for Human Rights [GIHR] - Statement on the European Commission's Proposal on Corporate Sustainability Due Diligence

Avrupa Birliği Taslak Direktifi ve 2023 Yılı Sonrası İş Dünyası ve İnsan Hakları Alanında Olası Gelişmeler ve Değişim Bilgi Notu

Türkiye'de faaliyet gösteren ve küresel ekonominin aktörlerine yönelik, 2023 yılı ve sonrasında Avrupa Birliği ülkelerine ihraç edilecek ürünlere ilişkin bilgi notları oluşturulması ve yaygınlaştırmak üzere paylaşılması öngörülmektedir.

KA Dergi 13. Sayı: İş Dünyası ve İnsan Hakları

Kalkınma Atölyesi 2015 yılından beri popüler sosyal kalkınma dergisi olan KA Dergi'yi yayınlamaktadır. Derginin her sayısında bir temayı dosya konusu olarak ele almakta ve popüler yazılar bu temaya odaklı hazırlanmaktadır. KA Dergi'nin 13. sayısının teması İş Dünyası ve İnsan Hakları olarak belirlenmiştir.

KA Akademi Dergisi

Kalkınma Atölyesi 2020 yılından beri akademik yazıların yer aldığı ve periyodik olmayan KA Akademi Dergisi yayınlamaktadır. Bu derginin önümüzdeki sayılarında iş dünyası ve insan haklarına dair makaleler ve araştırma sonuçlarının yayınlanması ve yaygın olarak paylaşılması planlanmaktadır.

İş Dünyası ve İnsan Hakları Meydan Platformu

İş dünyası ve insan hakları konusunda rol ve sorumluluğu olan tüm aktörleri bir araya getiren, bilgilendirme çalışmaları yapan, iş dünyası ve insan hakları gündemini takip etmeye yönelik bir platform oluşturulacaktır.

İletişim Ağı

Derlenen bilginin öncelikle alan çalışanlarına ulaşması ve en hızlı biçimde yaygınlaşmasını sağlamak üzere Kalkınma Atölyesi uzmanlarının ve iş dünyası ve insan hakları konusunda faaliyette bulunan paydaşların yer aldığı bir whatsapp grubu oluşturulacaktır. Bu grupta bilgi, duyuru ve gelişmeler paylaşılacaktır.

Kalkınma Atölyesi E-Bülten Çalışması

WhatsApp grubu ile benzer amaca hizmet etmek ve bu grupta paylaşılanlardan farklı olarak bilgiyi derleyerek aktarmak ve paylaşmak üzere Kalkınma Atölyesi'nin mevcut çalışmalarının (faaliyet raporları ve yayınlar vb.) yanı sıra iş dünyası ve insan hakları konusunda gerçekleştirilen tüm faaliyetlerin ve potansiyel meydan platformu çalışmalarının duyurulduğu bir e-bülten yayınlanması planlanmaktadır.

Kalkınma Atölyesi İş Dünyası ve İnsan Hakları Meydan Programı (Röportajlar ve Podcastler)

İş dünyası ve insan hakları çalışmaları kapsamında farklı kurum ve kişilerle sorunun boyutları, çözüm yolları, deneyimlerin paylaşımı ve işbirliğini güçlendirici röportaj serisinin hazırlanması, dijital olarak yayınlanması ve yaygın olarak paylaşılması planlanmaktadır.

İş dünyasının insan hakları gündemine yönelik Kalkınma Atölyesi'nin UNICEF işbirliği ile yürüttüğü çalışmalar ve MATRA Programı'ndaki deneyimine dayanarak geliştirilecek olan ve her bölümde konuyla ilgili aktörlerin davet edildiği 12 programlık (youtube/podcast) bir serinin hazırlanması planlanmaktadır. Tematik programlar aracılığı ile hem bilginin yaygınlaştırılması hem de bu alanın temel meselelerine ilişkin yeni fikirlerin geliştirilmesine katkı sunulması hedeflenmektedir.

İş Dünyası ve İnsan Hakları Odağında Meydan Toplantıları

İş dünyası ve insan hakları konusuna yönelik paydaş toplantı serileri düzenlenerek, bu toplantılar ile hem bilgi ve deneyim paylaşımı suretiyle farkındalık artırmak hem de durum tespitine ve çözüm önerilerine ilişkin veri elde etmek hedeflenmektedir. Bu kapsamda aşağıda belirlenen hedef grupların bir arada ya da ayrı ayrı bir araya gelebileceği ve yıl boyunca sürecek 12 toplantı organize edilecektir. Toplantılar Türkiye’de öne çıkan belirli ürünlerin (tekstil, mobilya, ayakkabı, tarım-gıda ürünleri, otomotiv vb.) bölgesel dağılımları dikkate alınarak planlanacaktır. Her toplantıda en az 50 katılımcının olması öngörülmektedir.

Çevrimiçi Platform ve Ötesi Sosyal Ağ Oluşturma

Sosyal ağ oluşturma, aynı zamanda paydaşlar arasında etkileşimde bulunmak ve iş birliği yapmak için özel bir **“çevrimiçi platform”** kullanma pratiğidir. Program kapsamında bu pratiğin aşamalı bir biçimde yaşama geçmesi hedeflenebilir.

1. Web sitesi/arayüz üzerinden **profil optimizasyonunu** gerçekleştirmek kısacası doğru, eksiksiz, aktif bağlantılar yapılması,
2. Sosyal medya araçlarının belirlenmesi ve farklı araçlar için (fotoğraf, video, canlı yayın ve hikâyeler) içerik üretilmesi ve düzenli **paylaşımlar** yapılması,
3. Birincil ve ikincil paydaşların beğeni, paylaşım, geri bildirimlerin değerlendirilmesi, daha çok

sayıda paydaşa, takipçiye ve etkileyici (influencers) ulaşmak için çaba gösterilmesi ve kısacası onların **platforma bağlanması**,

4. Genel sosyal medya reklamları ve niş/sektörel **reklamların gündeme getirilmesi**, içerik üretimi ve takibi,
5. Tüm bu dört sürecin etkin bir biçimde izleme ve değerlendirmesinin yapılması kısacası “nefes alıp veren, paydaşın bağlandığı ve ziyaret etmeden yapamadığı” çevrimiçi bir platform kurulması öncelenebilir.

Çevrimiçi ağ ve ötesinin felsefesi

Almanya’nın başını çektiği Batı dünyası, endüstri 4.0’ı gündeme getirdikleri günlerde, -ki bu pandemi öncesine rastlamaktadır- teknolojiye dayanarak üretim devrimi yapmayı hedefliyordu. Aynı tarihlerde Japonlar da endüstri 5.0’ı gündeme getirmiştir. Pandemi ve sonrasında yaşanan küresel kriz, endüstrileri geleceğe daha dayanıklı, sürdürülebilir ve insan merkezli hale getirmek amacıyla küresel tedarik zincirlerinin kırılganlığı da dahil olmak üzere mevcut çalışma yöntemlerini ve yaklaşımlarını yeniden düşünme ihtiyacını vurgulamıştır [Xu, vd., 2021].⁵

Endüstri 5.0’in temel felsefesi de teknolojiye değil insanın faydasına odaklanmasıdır. Bunun pazarlamaya da yansımaları olmuştur. Çevre, sürdürülebilirlik ve yapay zekanın öne çıktığı bu yaklaşımın elbette emek, emeğin örgütlenmesi açısından tartışılması gereken unsurları söz konusudur. Yine bu kavramların kimi yanıt bekleyen soruları, yarattığı endişeler de olabilir. Onlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Teknolojinin evrimi bilinmiyor ve geleceği tahmin etmek zorlaşmaktadır. Gizlilik ve güvenlik konusunda da endişeler bulunmaktadır. Öte yandan teknoloji ve sosyal ağ çağına gerçek sonrası dönem olarak tanımlanmakta, insanlar internette yalanlar ve sahte haberler gibi yanlış bilgilerin bolluğu nedeniyle bu şeyler hakkında endişe duymaktadırlar. Kaçınılmaz gibi görünen bu sürecin ancak insanı ve yaşadığı dünyayı odağa alarak, hak odaklı bakarak yaşama geçirilmesi mümkündür. Etkileşimsel bu dönemin geçen yüzyıldan kalma insan-doğa hakları ve alt kavramlarını pozitif yönde güncellemesi de beklenmektedir.

Endüstri 5.0, üretimin dünyamızın sınırlarına saygı duymasını sağlayarak ve endüstri işçisinin refahını üretimin merkezine yerleştirerek, istihdamın ve büyümenin ötesinde toplumsal hedeflere ulaşmak, esnek bir refah sağlayıcısı olmak için endüstrinin gücünü kabul etmektedir. Yeni bir girişim olarak Avrupa Komisyonu, Endüstri 5.0’ı teşvik etmek için yatırım, pazarlama ve yönetim boyutlarından bir dizi uygulama stratejisini de ana hatlarıyla açıklamıştır [Breque vd., 2021].⁶ Bu kavramdan yola çıkarak toplum 5.0 ve pazarlama 5.0 gündeme gelmiştir. Toplum 5.0’in konforlu, dinamik ve yüksek yaşam kalitesine odaklanabilmesi için ekonomik kalkınmanın sosyal sorunları çözümlemesiyle dengelenmesi öngörülmüştür. Önerilen “çevrimiçi platformun” her açıdan toplum 5.0’in, bu yönelimin savunusu yapması temel önceliği olarak ele alınabilir.

⁵ Endüstri 5.0 döneminde pazarlamaya dair genel bir bakış, Yasemin ZENGİN, Rabia Betül ZENGİN Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4/Sayı 1/2022

⁶ Endüstri 5.0 döneminde pazarlamaya dair genel bir bakış, Yasemin ZENGİN, Rabia Betül ZENGİN Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 4/Sayı 1/2022

Çevrimiçi platforma kimler emek verebilir?

Böylesi bir çevrimiçi platformu oluşturmak için emek verenlerin, proje ekiplerinin olgunlaşan teknoloji sağlayıcılarını kullanabilen, yaşam boyu öğrenmeye inanan, açık kaynak yazılımlara aşina ve teknolojiyi takip eden insanlar arasından seçilmesinde yarar vardır. Bu kişilerin aynı zamanlı insan-doğa odaklı çözümleri incelemesi beklenir. Sanal ve gerçeklik arasındaki bağı kurabilen, “ikiz eylemler” tasarlayabilen (örneğin, sosyal medyada yaygınlaşacak bir hashtag çalışmasını, bir markanın/firmanın perakende pazarlama zincirlerinde de katılımcı bir performansa dönüş-türebilen) bir bakışa sahip olması diğer bir değerlendirme kriteri olabilir. Proje ekipleri, gençleri, kadınları, göç edebilme cesareti gösterenleri, insanı doğanın bir parçası görenleri ve kalkınmayı kaynakların herkes için ve sürdürülebilir biçimde kullanıma açılması olarak okuyanları içermelidir.

Geleceğe dair...

Söz konusu program kapsamında çevrimiçi platformun, sosyal medya ağlarını görünür kılan etkinliklerle ve düzenli olarak geliştirilen projelerle desteklenmesi gerekebilir. Programın araştırma- geliştirme aklı, yönelimi projeleri çeşitlendirir. Bu aşamada birkaç örnek verilmesi yerinde olacaktır;

- ⊗ Birden fazla sanal dünyayı bir araya getiren 3D bir dünya konsepti olan Meta evreninin (Meta-verse) internetin geleceği olduğu düşünülürse bir aşama sonra çevrimiçi platform kullanıcıların çalışmasına, buluşmasına, oyun oynamasına ve sosyalleşmesine imkân veren bir proje hayata geçirilebilir.
- ⊗ Kurumsal yapıların, özellikle gençlerin bir tür arama motoru haline gelen YouTube’da esamesi okunmazken, birey veya toplulukların sivil çıkışları yüksek sayıda beğeni alan, şaşırtıcı takipçi rakamlarına ulaşıyor. Çevrimiçi platformun yaşayan bir grup olarak YouTube’a yönelik projelerini çeşitlendirmesi yerinde bir karar olur. Hatta kendi içinde farklı yüzleri YouTuber olarak lanse etmek de bir proje olarak ele alınabilir.
- ⊗ Sosyal medya araçları, son kullanıcı, tüketici açısından önemli hatta onu da dönüştüren bir mecra olarak düşünüldüğünde insan haklarını, emeğin hakkını gözetmeyen bunda ısrarcı olan marka-firmalara yönelik ortak hashtag çalışmaları, sanal kampanyalar düzenlemek, sanal dünyada hak savunuculuğu yapmak değerlendirilmesi gereken bir proje önerisi olabilir.

Kurumsal ve Kişisel Kapasite Geliştirme

İkinci bileşen ise; talebin muhatabı olan şirketler, meslek örgütleri, sendikalar gibi iş dünyasının aktörleri, savunu çalışmalarında ortaklık yapılması gereken sivil toplum kuruluşları, akademi kamu kurumları temsilcileri, avukatlar, öğrenciler, profesyoneller ve hakkın öznesi olan işçiler, tüketiciler gibi aktörlerin bilgi, tutum ve becerilerini geliştirici faaliyetleri kapsamaktadır. Bu kapsamda kişisel kapasitesinin geliştirilmesine yönelik eğitimler, yayınlar yanında kurumsal kapasiteyi güçlendirici, geliştirici ve kurumları harekete geçirici işbirliği zeminlerinin hazırlanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

Özel Sektör Kapasite Geliştirme

Adım Adım Kurumsal Hesap Verebilirliğe Yönelik Uygulama Rehberi ve Eğitim Modülleri

Avrupa Birliği Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Taslak Direktifi'nin, özellikle Avrupa'da ticari faaliyetlerde bulunan özel sektör firmalarına çeşitli sorumluluklar getirmektedir. Bu değişim sürecinde, Türkiye'deki özel sektörün AB Taslak Direktifi'ne yönelik uyum sürecinin desteklenmesi, örnek modellerin ve uygulama rehberlerinin oluşturulması ihtiyacı vardır.

İş dünyasının insan haklarını gözetme yükümlülüğünü yerine getirebilmesi ve ulusal ve uluslararası düzenlemelerin öngördüğü iyileştirmelerin uygulanabilmesi için, özel sektörde firmaların izlemeleri gereken yolu ve kullanabilecekleri yöntemleri gösteren bir yol haritası oluşturulması ve kapasitelerinin geliştirilmesi bu proje fikrinin ana amacıdır. Türkiye'de faaliyet gösteren uluslararası ve ulusal şirketlerin çalışanlarının; AB direktifleri ve kurumsal hesap verebilirliğe dair yasal düzenlemeler, bu düzenlemelerin şirketler üzerindeki olası etkileri, şirketlere yüklenen sorumluluklarla ilgili yapılması gerekenler hakkında eğitim modüllerinin hazırlanması, projenin ana faaliyetidir. Sanayi/imalat, hizmet ve tarım sektöründe, sektörel farklılıklar gözetilerek hazırlanacak bu eğitim modüllerinin en az 10 özel sektör firması ile uygulanması ve geliştirilmesi öngörülmektedir. Eğitim modüllerinin tamamlanmasının ardından yaygınlaştırılması hedeflenmektedir.

Şirketlere İş Dünyası ve İnsan Hakları Danışmanlık Paketi Hazırlama

Bu proje ile gerek BM gerekse OECD'nin şirketlerin üretim süreçlerinde kurumsal durum tespiti ve hesap verebilirlik üzerine yayınladığı rehberler ve ilkeler baz alınarak, şirketlere kendi faaliyetlerini ve tedarik zincirlerindeki temel insan hakları ihlallerini tespit etme ve önleme yolları konusunda danışmanlık hizmetleri oluşturulması hedeflenmektedir. Danışmanlık çalışmaları kapsamında; ilgili şirketin üretim süreçleri, sorumlu çalışan ve yöneticilerle birlikte değerlendirildikten sonra insan hakları ve çocuk işçiliği kapsamında sorun alanları belirlenecek, durumu ve riskleri ortaya koyan bir rapor hazırlanacaktır. Daha sonra belirlenmiş risklerin ortadan kaldırılması veya etkilerinin azaltılmasına yönelik bir eylem planı hazırlanarak ve şirketin bu programı uygulaması sağlanacaktır. Danışmanlık hizmeti ihtiyaç analizinden risk yönetimine bir dizi adımı içeren modüler bir paket olarak hazırlanacaktır.

Özel Sektör Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Vaka Analizleri

İş dünyasının tedarik zinciri süreçlerinde insan haklarını gözetmesine yönelik yaptığı çalışmaların analiz edilmesi ve iyi örneklerin yaygınlaştırılması, ulusal ve uluslararası yasal düzenlemelere uyum sağlamayı kolaylaştırıcı bir süreçtir. Bu kapsamda Türkiye'den veya dünyadan en az beş iyi örnek uygulamanın incelenerek, bir vaka analizi çalışması yapılması öngörülmüştür. Bu kapsamda aşağıdaki örnekler üzerinde çalışılması planlanmaktadır:

- (i) +250 çalışanı olan IKEA, Tony's Chocolate gibi şirketlerin iyi politika ve uygulamaları,
- (ii) Özel sektör ve sivil toplum ve/veya hükümetler arası kuruluşlarla işbirliği modelleri,
- (iii) Rainforest Alliance, Fair Labor Association, Fair Work, Fair Wear Foundation, Fair Wage Network, Earthworm ve benzeri mevcut denetim, izleme, raporlama, sertifikalandırma ve belgelendirme kuruluşları.

Kurumsal Hesap Verebilirliğe Yönelik Dijital Bilgilendirme Platformu

İnsan haklarının gözetilmesinde sorumluluk alanının genişletilmesine ve buna bağlı olarak dünyada kurumsal hesap verebilirliği arttırmaya yönelik gelişmeler; tedarik zincirinin şeffaf ve izlenebilir olmasına, çalışan haklarının korunmasına, üretim süreçlerinin topluma ve çevreye saygılı olmasına yönelik beklentilerin giderek artması ve küresel ekonomik faaliyetler içerisinde yer almanın koşulu haline gelmesi nedeniyle Türkiye'deki özel sektör temsilcilerini yakından ilgilendirmektedir. Bu sürecin, Türkiye'deki sektör temsilcileri tarafından doğru bir şekilde anlaşılması ve yeni rollerin benimsenmesi için uyum mekanizmalarının hayata geçirilmesi oldukça önemlidir. Kurumsal Hesap Verebilirliğe Yönelik Dijital Bilgilendirme Platformu, sektör temsilcilerinin yaşadıkları bu gelişmeler kapsamında desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu amaçla proje başlangıcında iş dünyası ve insan hakları alanında deneyimli uzmanlardan oluşturulacak bir ekip ile özel

sektöre AB hukuku başta olmak üzere iş dünyası ve insan hakları hukuku ile ilgili mevzuata ilişkin danışmanlık yapılması ana faaliyet olarak belirlenmiştir. Faaliyetin ilk aşaması, proje uzmanları ve özel sektör temsilcilerinin önerileriyle bir soru havuzunun oluşturulması ve bu soruların uzman ekip tarafından cevaplandırılmasından oluşmaktadır. Eş zamanlı olarak bir dijital platform hazırlanması faaliyetin ikinci aşamasını oluşturmaktadır. Hazırlanan soru ve cevaplar, dijital platform aracılığı ile paylaşılacaktır. Platformun, özel sektör temsilcilerinden gelebilecek yeni sorulara açık bir forum olması ve düzenli soru ve cevaplar ile güncellenmesi hedeflenmektedir. Bu platformun sürdürülebilirliği, Kalkınma Atölyesi İş Dünyası ve İnsan Hakları Programı çerçevesinde geliştirilecek projeler ile sağlanacaktır.

Sivil Toplum, Akademi, Meslek Örgütleri, Kamu Kurumlarında Kapasite Geliştirme

Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Örgütleri Kapasite Geliştirme Programı

Özel sektöre yönelik savunu çalışmalarının etkili olabilmesi için, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütleri gibi kurumlarda da bir farkındalık oluşması ve talebin bu kurumlar tarafından da dile getirilmesi gerekmektedir. Bu nedenle, bu proje fikri ile iş dünyasında insan haklarının geliştirilmesine yönelik kapasite geliştirme programı uygulanması planlanmaktadır. Bu programla sivil toplum ve meslek örgütlerinin mevcut savunuculuk, izleme ve değerlendirme kapasitelerini güçlendirmek ve bu kurumları tedarik zincirlerinde insan haklarının iyileştirilmesi alanında proaktif bir aktöre dönüştürmek hedeflenmektedir. Program kapsamında, yasal düzenlemeler, tedarik zincirinin yapısı ve tedarik zincirinde yaşanan sorun alanları, işçi hakları, veri toplama, izleme, politika geliştirme vb. konularda eğitimler verilecektir. Bu kapsamda MATRA Programı çerçevesinde hazırlanan çocuk işçiliğinin önlenmesine yönelik rehberin⁷ sivil toplum kuruluşları tarafından uygulanması amacıyla çeşitli yaygınlaştırma faaliyetleri düzenlenecektir. Bu çalışmanın aşağıdaki kurumları kapsamı düşünölmektedir:

- Tüketici dernekleri
- Dernekler ve vakıflar
- Ziraat odaları
- Sanayi ve ticaret odaları
- Sendikalar

⁷ www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Raporlar/Stklar_icin_rehber.pdf

Kamu Kurumları Kurumsal Kapasite Geliştirme Çalışmaları

Türkiye'nin mal ve hizmet ihracatının yaklaşık yüzde 42'si Avrupa Birliği ülkelerine yapılmaktadır. Türkiye'nin de kalkınma yaklaşımı ihracata dayalı bir zemine oturmaktadır. Avrupa Birliği üye ülkelerinde özel sektörü tedarik zincirinden sorumlu kılmaya yönelik yasal ve kurumsal değişimler ihracat yapan firmaları etkileyecektir. Bu çerçevede hem ülke içinde hem de ülke dışında denetim ve hukuki süreçler bugünden daha fazla gündeme gelecektir. Bu nedenle Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bünyesinde yer alan iş müfettişlerinin denetim ve rehberlik kapasitesinin , Ticaret Bakanlığı Dış Ticaret personelinin süreçlere dair kapasitelerinin geliştirilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Ayrıca Adalet Bakanlığı bünyesinde yer alan, özellikle iş mahkemelerindeki hakimlerin bu yeni sürece oryantasyonuna yönelik girişimlerde bulunulacaktır.

Akademik Kurumların Kapasitesini Geliştirme

İş dünyası ve insan haklarına dair yeni sürecin yeni insan kaynaklarına ihtiyacı ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle özel veya kamu üniversitelerinde iş dünyası ve insan hakları bölümlerinin açılması ve bu kapsamda lisan ve yüksek lisans derslerin hazırlanması için başta Yüksek Öğretim Kurulu olmak üzere üniversiteler düzeyinde girişimlerde bulunulacaktır. Ayrıca bu konuyla ilgili tez, araştırma, yayın çeviri, makale ve benzeri akademik çalışmaların desteklemesi girişiminde bulunulacak, yüksek lisans veya doktora çalışmalarının burs programı kapsamında desteklenmesi için hazırlıklar yapılacaktır. Buna ek olarak üniversite öğrencilerinin konuya bağlı akademik çalışmalarını desteklemek amacıyla bir fon temin edilecektir. Üniversitelerin sağladığı Bilimsel Araştırma Projeleri fonlarının bu alana kaydırılması için savunu çalışmaları yapılacaktır.

Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında İş Birliği Süreçlerinin Geliştirilmesi

Avrupa'da hızla yaygınlaşan ve birçok ülkenin bu sürece çeşitli şekillerde dahil olduğu üretim süreçlerinde insan haklarının gözetilmesine yönelik faaliyetlere Türkiye'nin dahil edilmesi, uyum sürecinin hızlandırılması açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda Danimarka, Hollanda, Fransa ve Almanya'da iş dünyası ve insan haklarına yönelik sivil toplum örgütleri, meslek örgütleri, akademik kurumlar ve ilgili diğer ilgili kurum ve kuruluşlarla ikili ilişkilerin geliştirilmesi orta ve uzun vadede bu alanda Türkiye ölçeğinde yapılacak çalışmaları güçlendirecektir. Projenin bu aşamasında, çok uluslu çalışma grupları oluşturulacak, online ve yüzyüze çalışmalar gerçekleştirilecek ve çalışma ziyaretleri sonrasında bir değerlendirme raporu yazılacak ve ilgili taraflarla yaygın bir şekilde paylaşılacaktır.

Balkan Ülkeleri ve Türkiye Arasında İş Birliği Süreçlerinin Geliştirilmesi

Avrupa'da hızla yaygınlaşan ve birçok ülkenin bu süreçte çeşitli şekillerde dahil olduğu üretim süreçlerinde insan haklarının gözetilmesine yönelik faaliyetlere Türkiye'nin dahil edilmesi, uyum sürecinin hızlandırılması açısından oldukça önemlidir. Bu kapsamda benzer süreçlerden geçen

Balkan ülkelerinin iş dünyası ve insan haklarına yönelik sivil toplum örgütleri, meslek örgütleri, akademik kurumlar ve ilgili diğer kurum ve kuruluşlarla deneyim paylaşımı yapılması orta ve uzun vadede bu alanda Türkiye ölçeğinde yapılacak çalışmaları güçlendirecektir. Projenin bu aşamasında, Balkan ülkelerin yer aldığı bir çalışma grubu oluşturulacak, online ve yüzyüze çalışmalar gerçekleştirilecek ve çalışma ziyaretleri sonrasında bir değerlendirme raporu yazılacak ve ilgili taraflarla yaygın bir şekilde paylaşılacaktır.

■ Bireysel Kapasite Geliştirme

■ İş Dünyası ve İnsan Hakları Sertifika Programı

Mevcut gelişmelere göre tedarik zincirinde çalışan işçilerin ve iş dünyasını izleyen sivil aktörlerin güçlendirilmesi için bir kapasite geliştirme programının tasarlanması planlanmaktadır. Bu program başta aktivistler olmak üzere, öğrenciler, avukatlar, sendika temsilcileri, sivil toplum kuruluşu temsilcileri gibi farklı perspektiften konuyla ilgilenen kişiler için her yıl düzenli olarak gerçekleştirilecektir. AB direktifleri, BM standartları başta olmak üzere uluslararası ve ulusal yasal düzenlemeler ile tedarik zincirinde çocuk işçiliği, işçi hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği gibi konuları odağına alan ve her yıl mevcut gelişmelerle kendini güncelleyen bir perspektif sunacaktır.

Sektörel Politika ve Model Geliştirme

Üçüncü bileşen ise, iş dünyasının insan haklarını gözetmesi ve kurumsal hesap verebilirliğe yönelik sektör bazlı politika önerileri ve uygun çözüm modelleri geliştirilmesine yönelik faaliyetler bu bileşenin içeriğini oluşturmaktadır. Bu kapsamda sektörlerin durumlarını, ihtiyaçlarını, çözüm önerilerini ve iyi uygulamaları tespiti yönelik araştırmalar, politika ve model yazım ve izleme çalışmaları yürütülecektir.

Özel Sektörün Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Mevcut Durumunun Ortaya Konulması ve İhtiyaç Analizi

Tüm dünyada yaşanan gelişmeler kapsamında Türkiye’de iş dünyasının insan hakları alanında mevcut durumunun ortaya konulması, strateji ve model geliştirme çalışmalarının ilk adımını oluşturmaktadır. Türkiye’de bulunan özel sektör firmaları ve bu alana dahil olan aktörlerin, değişen yasal süreçlere uyum sağlayabilmesi için öncelikle sektörel bazda mevcut durumunun ortaya konulması, buna bağlı olarak da uyum sürecinde aktörlerin ihtiyaç alanlarının belirlenmesi ve bu ihtiyaçlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi oldukça önemlidir. Bu bağlamda Denizli, Uşak, Manisa, Afyonkarahisar, Konya, Gaziantep, Diyarbakır, Kayseri, Çorum, Samsun, Şanlıurfa, Malatya, Eskişehir, Sakarya, Tekirdağ, Bursa ve İstanbul illerinde [17 il] bulunan sanayi, hizmet ve tarım sektör temsilcilerinden büyük, orta ölçekli ve küçük toplam 50 işletmeyi ve ilgili diğer kurumları [ticaret borsaları, sanayi ve ticaret odaları, ihracatçı birlikleri, sendikalar, kamu kurumları] kapsayan bir mevcut durum tespiti ve ihtiyaç analizinin yapılması bu projenin ana faaliyetidir.

Avrupa Birliği Kurumsal Hesap Verebilirlik Direktifine Bağlı Politika Geliştirme ve Model Oluşturma

Tarım / Gıda Sektörü

Mevsimlik Gezici Tarım İşlerinde Yaşam Ücreti, Yoksullukla Mücadele ve Örnek Model Oluşturulması

Yoksulluk, mevsimlik gezici tarım işçilerinin karşı karşıya olduğu en önemli sorun ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine yol açan bir olgudur. Buradaki ayırt edici özellik, bu ailelerin iş bul-

dukları sürece ve dolayısıyla uzun saatler ve sürelerle çalışmak zorunda olmaları, buna rağmen sürekli yoksulluk içinde yaşamak zorunda kalmalarıdır. Bu nedenle, mevsimlik gezici tarım işçilerinde yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik herhangi ilk girişim ücretlerdeki iyileştirmeler ve destekleyici yan haklar olmalıdır. Bu iyileştirmeler, sadece ücret artışını değil aynı zamanda yoksulluğun azaltılmasında anlamlı olacak düşük gelir sorununun hak temelli çözümünü hedeflemelidir. Buna göre, bu çalışma Avrupa Sosyal Şartı'ndaki [Kısım 1, Madde 4] adil ücret kriterine dayanacaktır. Ücretler, ülkenin ekonomik ve istihdam politikaları ile doğrudan ilgili olduğundan, programda değişimi tetikleyecek bilgi üretimine odaklanılacaktır. Bu bakış açısıyla, toplum tarafından bilgiye dayalı ve kararlı bir talep ve karar vericiler üzerinde baskı oluşturacak çıktılar hazırlanması hedeflenmektedir.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğinde Çocuk Emeğinden Vazgeçme Maliyeti ve Çocuk İşçiliğine Bağımlılığı Azaltmak Üzere Model Geliştirme

Projenin temel amacı; belirlenen bir bitkisel üründe (fındık, tütün, kayısı vb.) gerek gezici tarım işçiliği yapan ailelerin/hanelerin gerekse aile emeğine dayalı işletmelerde çocuk işçiliğine bağımlılığı azaltmak için çeşitli aile tipleri (geniş aile, çekirdek aile, çok çocuklu aile, tek ebeveynli aile vb.) üzerinden gereken asgari geçim/yaşam ücretini belirleyerek, ailelerin/hanelerin çocuk işçiliğinden vazgeçme maliyetini ortaya çıkarmaktır.

Projenin hedefi ise farklı aile/hanehalkı tipolojisine göre hanehalkı gelir-giderlerini, [a] açlık sınırı, [b] yoksulluk sınırı, [c] asgari brüt ve net ücreti ve [d] asgari geçim/yaşam ücreti açısından günlük ücret (yevmiye) hesaplamalarının analizini yaparak, çocuk işçiliğinin temel nedenlerinden birinin ortadan kaldırılmasına katkı verilmesidir.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği İçin Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Özgün Bir Model Geliştirme

Türkiye'de mevsimlik gezici tarım işçileri, ilgili tarım işletmesinin 50 ve daha az işçi çalıştırması durumunda sosyal güvenlik mevzuatı kapsamı dışında kalmaktadır. Bununla birlikte 50'den fazla işçi çalıştıran tarım işletmelerinde dahi etkili bir sosyal güvenlik denetiminden söz edilememektedir. Uluslararası finans kuruluşlarından, örneğin Avrupa Kalkınma Bankası'ndan (EBRD) kredi kullanan işletmeler veya küresel ölçekte faaliyet gösteren büyük tarım işletmeleri, özellikle tohumculuk yapan, büyük ölçekli üretimde bulunan işletmeler, çalışanlarını sayıları ne olursa olsun kayıtlı olarak istihdam etmektedir. Sosyal güvencesi olmayan mevsimlik gezici tarım işçileri, güvenlik katkı paylarını kendileri ödemeyi taahhüt ettikleri takdirde sigorta kapsamına alınabilmektedir. Bu konuda işverenin veya resmî kurumların mevzuat açısından herhangi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır. Sosyal güvencesi olmayan mevsimlik gezici tarım işçilerinin iş güvencesi, kıdem tazminatı ve herhangi bir iş kazası durumunda emeklilik ve sosyal yardım hakları bulunmamaktadır. Özetle, halihazırdaki mevzuat ile ortaya çıkan sonuç; işçileri ayırtıran, çalışma hayatında huzuru bozan, zaten yoksul olan işçilerin sağlık ve emeklilik haklarını kısıtlayan, resmî tatil günlerinde izin ve yıllık izin haklarından mahrum bırakan bir durumdur. Avrupa Birliği ülkelerinde ve Kuzey Amerika'da mevsimlik-geçici tarım işçilerine bazı sosyal haklar tanıyan çe-

şitli modeller bulunmaktadır. Bu çalışmada 3.2.1. numaralı başlıkta yer alan vaka analizlerinden yararlanılacak ve mevsimlik gezici tarım işçilerini kapsayan sosyal koruma programları Türkiye'ye uyarlanabilirlik açısından incelenecektir. Bu modeller ilgili kuruluşlarla ele alınıp tartışılacak ve öneriler siyasi partilere ve hükümete sunulacaktır. Aynı zamanda çalışmanın çıktılarından bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları, meslek odaları ve uluslararası kuruluşlarında farkındalık yaratarak onları harekete geçirmek üzere de yararlanılacaktır.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Yaşam ve Çalışma Koşulları ile İklim Değişikliği ve Ani Hava Olayları Bağlamında Göç Sürecine Etkileri Çalışması

Son yıllarda Türkiye'de iklim değişikliğinin çevresel, sosyal ve ekonomik etkilerini ele alan kamu kurumları, uluslararası kuruluşlar, sivil toplum kuruluşları ve üniversiteler tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Bunların arasında doğrudan tarım-gıda sektörüne odaklananlar da bulunmaktadır. Ancak bu çalışmalar arasında tarımsal faaliyetlerin ve gıda tedarik zincirlerinin en önemli bileşeni olan mevsimlik tarım işçileri üzerindeki etkilerini ele alan ya da bu etkileri azaltmak için sosyal politikalar öneren çalışmalar yok denecek kadar azdır. Türkiye'nin farklı bölgelerinde ve farklı ürün desenlerinde çalışan mevsimlik gezici tarım işçilerini etkileyen ani hava olaylarının yoksulluk, istihdam ve göç eğilimleri gibi değişkenlere odaklanarak değerlendirmek ve buna bağlı insan hakları bağlamında iklim değişimine uyum politikaları konusunda farkındalık oluşturmaya yönelik tartışma grupları ve arama çalışmaları gerçekleştirilecektir. Faaliyetlerin doğrudan etkilenecek grupların katılımı ile gerçekleştirilmesi ise bu çalışmanın özgünlüğünü oluşturacaktır.

Tarım-Gıda Ürünleri Tedarik Zinciri Analizleri

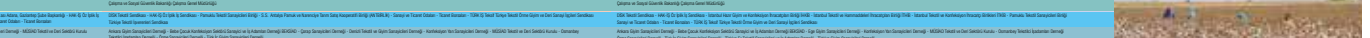
Avrupa Birliği Kurumsal Durum Tespiti ve Hesap Verebilirliğe İlişkin Direktifi ile tedarik zincirinin izlenebilirliği bir gereklilik haline gelmiştir. Türkiye'de bulunup Avrupa Birliği ülkelerine ticari faaliyetlerde bulunan özel sektör temsilcilerinin stratejilerini belirlerken tedarik zincirinin tamamını izlenebilir kılmaları gerekmektedir. Buna rağmen henüz tedarik zincirinin net bir şekilde resmedilmediği pek çok önemli ürün ve sektör bulunmaktadır. Bu ihtiyaç alanından yola çıkılarak, Türkiye'de tarımsal üretimde önemli yeri bulunan pamuk, çay, fındık, yağlık gül, kuru üzüm, kayısı gibi ihracata konu olan ürünler üzerinde, tedarik zinciri analizlerinin yapılması, modellenmesi ve bu analizlerin yaygın bir şekilde paylaşılması, bu projenin ana faaliyetini oluşturmaktadır. Bu yolla tarım-gıda sektöründe yer alan şirketlerin, üretici ve ihracatçı birliklerinin ve diğer ilgili kurumların bir araya gelerek yapılan analizler doğrultusunda ortak müdahale alanlarını belirlemeleri ve bu alanlarda stratejik planlama yapmaları sağlanacaktır. Seçili önemli ürünlerde tedarik zinciri analizleri, tarım-gıda sektörünün iş dünyası ve insan hakları bağlamında dönüşümüne yönelik çalışmalar için kolaylaştırıcı bir rol oynayacaktır.

Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri için Konaklama Alanı Modeli Geliştirme Projesi

Türkiye’de 2010 yılında yayınlanan mevsimlik tarım işçileri konulu Başbakanlık genelgesinden sonra çeşitli illerde kamu kurumları tarafından farklı modellerde mevsimlik gezici tarım işçileri için geçici konaklama alanları [METİP alanları] oluşturulmuş, çocuklara sağlık ve eğitim hizmetleri bu yerleşimlerde sunulmaya başlanmıştır. Ancak alan tahsisi, elektrik, su, güvenlik gibi hizmetlerin kamu kaynaklarından karşılanarak, tek yönlü ve gider bütçesi yaklaşımını esas alan ve planlamada katılımcı yaklaşımı göz ardı ederek mevsimlik tarım işçisi ailelerin sosyal ve kültürel özelliklerini dikkate almayan uygulamalar bir süre sonra çoğunlukla başarısızlığa uğramış ve hizmet veremez duruma düşmüştür.

Günümüzde uygulanan ve çoğunlukla çadır ve konteynerleri içeren bu geçici yerleşim yerleri ve bu alanların sürekliliğinde yaşanan sorunlar göz önüne alındığında, işçiler ve aileleri için yeni ve farklı bir bakış açısına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Mevcut uygulamalardan çıkarılması gereken en önemli ders, konaklama modelinin yararlanıcıların katılımı ile planlanmasıdır. Sürdürülebilirlik için gelir odaklı (hanehalkı bazında alan büyüklüğüne bağlı ve süreli olacak kiralama modeli) bir yaklaşım geliştirilmesine ve elde edilen gelirin konaklama alanındaki hizmetlerin iyileştirilmesi, çocukların eğitimi, sağlık gibi hizmetlerin sunulması amacıyla kullanıldığı bir model oluşturulmasına ihtiyaç bulunmaktadır. Gelir odaklı planlamanın kullanılabilmesi için de, yoksul işçilere kamu kaynakları, firmalar ve/veya işverenden sağlanacak fonlarla kira yardımıyla bulunması ve giderlerin bu şekilde karşılanması gibi çözümler üretilmesine ihtiyaç bulunmaktadır. Bunun için de yerel yönetimler başta olmak üzere yerel aktörleri çözüme ortak etmek gerekmektedir. Kalkınma Atölyesi tarafından hazırlanan mevsimlik gezici tarım işçileri mevcut durum haritalarından hareketle Adana, Mersin, Hatay, Konya, Manisa, Eskişehir, Ordu, Bursa, Ankara ve İzmir illerinden birinde belediye, meslek örgütleri, özel sektör ve kamu kurumları işbirliğinde bir model geliştirilmesi, uygulanması ve ardından savunusu yapılarak yaygınlaşması sağlanacaktır.

Mevsimlik Tarım İşçileri Yaşam ve Çalışma Standartlarının Hazırlanması

Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçilerinin gerek çalışma gerekse yaşam koşulları ve imkanları çeşitlilik göstermekle birlikte standarda sahip değildir. Kayıt dışılık ve çeşitli yasal güvencelerden yoksun olması standartların geliştirilmesinde en büyük engellerden biridir. Bu mevcut durumunun berberinde getirdiği sağlık risklerinin en aza indirilmesi ve mevsimlik gezici tarım işçilerinin insan onuruna yakışan çalışma ve yaşam koşullarına sahip olmaları için her iki alanda da Türkiye koşullarına uygun, insan haklarını odak alan standartların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda özellikle mevsimlik gezici tarım işçilerinin temel konaklama biçimleri olan çadır, müştemilat ve konteynerler için uygun standartlar belirlenecektir. Aynı zamanda çalışma biçimleri, süreleri ve çalışma alanlarının dinlenme, yemek yeme ve tuvalet imkanları için de standartlar geliştirilecektir. Standartlar, tarım işçileri ve aileleri, tarım araçları, tarım-gıda şirketleri, kamu kurumları ve sivil toplum kuruluşları gibi farklı aktörlerin görüşlerine yer veren katılımcı bir yaklaşımla hazırlanacaktır. Standartların belirlenmesi tarım-gıda şirketleri başta olmak üzere hem denetim/sertifika hem de sivil toplum kuruluşlarının yaşam ve çalışma koşullarını izleme ve gerekli iyileştirmeler için planlama yapma imkân ve kapasitesini artıracaktır.

Sanayi Sektörü

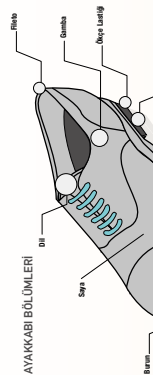
Tekstil, Ayakkabı, Mobilya, Otomobil Yedek Parça Alt Sektörlere Yönelik Tedarik Zinciri Analizleri

Avrupa Birliği Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Taslak Direktifi, Avrupa Birliği ülkeleriyle ticari faaliyetlerde bulunan ve direktif kapsamına giren firmaların direktife uygun olacak şekilde çalışmalarını gözden geçirmelerini ve bunu tedarik zincirini de kapsayacak biçimde yapmalarını gerektirmektedir. Henüz tedarik zincirinin net bir şekilde tanımlanmadığı birçok işkolu bulunmaktadır. Bu ihtiyaç alanından yola çıkılarak, Türkiye’de sanayi sektöründe önemli bir yeri bulunan tekstil, ayakkabı imalatı, mobilya, otomobil yedek parça üretimi gibi alt sektörlerde tedarik zinciri analizlerinin yapılması ve bu analizlerin yaygın bir şekilde paylaşılması, bu projenin ana faaliyetini oluşturmaktadır.

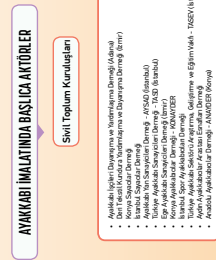
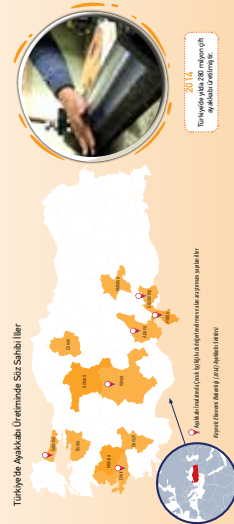
Tekstil, Ayakkabı, Mobilya, Otomobil Yedek Parça Alt Sektörlerinde Çalışan İşçilerin Yaşam Ücreti Araştırması, Yoksullukla Mücadele ve Örnek Model Oluşturulması

Yoksulluk, işçilerinin karşı karşıya olduğu en önemli sorunlardan biri ve çocuk işçiliğinin en kötü biçimlerine yol açan bir olgudur. Yaşam ücreti, işçilerin yeterli bir yaşam düzeyine yetecek seviyede ücretlendirilmesini ifade etmektedir. Yaşam ücretinin düşüklüğü, yetişkinlerin iş buldukları sürece ve dolayısıyla uzun saatler ve sürelerle çalışmak zorunda olmaları, buna rağmen sürekli yoksulluk içinde yaşamak zorunda kalmalarıdır. Bu nedenle, yoksulluğu ortadan kaldırmaya yönelik herhangi bir girişimin ilk bileşeni, ücretlerdeki iyileştirmeler ve destekleyici yan haklar olma-

Ayakkabı Bölümleri, Üretim Teknolojileri, İmalat Yöntemleri, Üretim Aşamaları ve Aktörler

[illegible]

NACE: Attività di intermediazione finanziaria e assicurativa. Si riferisce a

lıdır. Bu iyileştirmeler, sadece ücret artışını değil aynı zamanda yoksulluğun azaltılmasında anlamlı olacak düşük gelir sorununun hak temelli çözümünü hedeflemelidir. Buna göre, bu çalışma Avrupa Sosyal Şartı'ndaki [Kısım 1, Madde 4] adil ücret kriterine dayanacaktır. Ücretler, ülkenin ekonomik ve istihdam politikaları ile doğrudan ilgili olduğundan, programda değişimi tetikleyecek bilgi üretimine odaklanılacaktır. Bu bakış açısıyla, toplum tarafından bilgiye dayalı ve kararlı bir talep ve karar vericiler üzerinde baskı oluşturacak çıktılar hazırlanması hedeflenmektedir.

■ Hizmet Sektörü

Turizm Sektöründe Çocuk İşçiliği ve Sektörün Kurumsal Hesap Verebilirliğine Yönelik Mevcut Durumunun Tespiti & Politika Önerileri ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Stajyerlerin Haklarına Yönelik Bir Model Önerisi

Turizm sektöründe hizmetler sektörünün içindeki tüm diğer sektörlerde gibi insan gücüne olan ihtiyaç oldukça fazladır. Turizm sektöründeki istihdam yapısı, işgücünün hem sosyo-ekonomik hem de sosyo-demografik açılardan karma bir özelliğe sahiptir. Turizm sektöründe istihdam edilenlerin yaş ortalaması 35'in altındadır. Sektörde çalışanların yaklaşık yarısı ise 25 yaşın altındadır.⁸ Hizmet sektörünün önemli bir kolunu oluşturan turizm alt sektöründeki çocuk işçiliği ve stajyerlerin mevcut durumuna yönelik herhangi bir araştırmanın bulunmaması, bu alt sektör odağında çocuk işçiliğiyle mücadeleyi ve stajyerleri olumsuz yönde etkilemektedir. Projenin birinci adımında, Türkiye'deki turizm sektöründe çocuk işçiliğinin durumu ve kurumsal hesap verebilirlik açısından turizm işletmelerinin durumunu saptamak üzere, Antalya, Ankara, Muğla, Aydın, İstanbul illerindeki otelleri ve turistik alanları kapsayan bir mevcut durum çalışması planlanmaktadır. Mevcut durumun ortaya konulması ve politika önerilerin geliştirilmesi, projenin ikinci faaliyetini oluşturmaktadır. Projenin son faaliyeti ise turizm sektöründe çocuk işçiliği ile mücadele ve stajyerlerin haklarını korumaya ve güçlendirmeye yönelik bir modelin oluşturulmasıdır. Model, Uluslararası Çocuk Merkezi'nin (ICC) Çocuk Dostu Turizm Projesi ile oluşturduğu Rehber İlkeler⁹ ile çocuk hakları sözleşmesi ve ILO Sözleşmeleri üzerine inşa edilecektir.

⁸ ILO, "Developments and Challenges in the Hospitality and Tourism Sector", Issues Paper for Discussion at the Global Dialogue Forum for the Hotels, Catering, Tourism Sector, Geneva, 2010, s. 14.

⁹ cocukdostuturizm.org/rehber-ilkeler

İzleme ve Değerlendirme

Son bileşen, veri elde etme ve model geliştirmeye dair olan ikinci ve üçüncü bileşenleri destekleyici niteliktedir. Bu bileşen, şirketlerin tedarik zincirlerinde insan hakkı ihlallerinin izlenmesi ve bu alana özgü çalışmaların etkilerinin değerlendirilmesine yönelik faaliyetleri kapsamaktadır. Bu kapsamda, etkin izleme için model oluşturulması, göstergelerin geliştirilmesi, izleme çalışmalarının göstergeler ile değerlendirilmesi ve raporlanması çalışmaları yürütülecektir.

Çocuk İşçiliği ile Mücadele

Şirketlerin Adil Çalışma Koşullarını Sağlaması Üzerinden Çocuk İşçiliği ile Mücadele Süreçlerin İzlenmesi

Çocuk işçiliğinin yaygın olduğu tarım-gıda, imalat ve hizmet sektörlerinde Kalkınma Atölyesi tarafından Hollanda Büyükelçiliği MATRA programı kapsamında hazırlanan “şirketler için öz değerlendirme”¹⁰ ve “sivil toplum kuruluşları için izleme”¹¹ rehberlerinde belirlenen kriter ve göstergeler üzerinden, açık kaynaklara dayanarak özel sektör üretim süreçlerinde çocuk işçiliğinin izlenmesi planlanmaktadır. İzleme faaliyetlerinin sonuçları düzenli olarak raporlanacak ve yaygınlaştırılacaktır. Bu izleme çalışmasının amacı, hem bir izleme modeli oluşturmak hem de izleme raporlarındaki tespitler aracılığı ile Türkiye’de şirketlere geliştirmeleri gereken yönler ile ilgili bilgi sağlamaktır.

Yaşam ve Çalışma Alanı Koşullarının İyileştirilmesi

Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Yaşam ve Çalışma Alanlarının İzlenmesi

Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve imkanlarına yönelik Kalkınma Atölyesi tarafından 3.3.2.1 no.lu başlık kapsamında geliştirilecek temel konaklama biçimlerine ve bu alanların her türlü alt yapı (kanalizasyon, temiz su vb.) ve temel hizmetlerine (eğitim, sağlık, dinlenme vb.) yönelik standartlar ve istihdam edildikleri ürünlerdeki çalışma biçimleri, çalışma sürelerine ilişkin standartlar üzerinden düzenli olarak izleme ve raporlama çalışması

¹⁰ www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Raporlar/Sirketler_Icin_Oz_Degerlendirme_Rehberi.pdf

¹¹ www.ka.org.tr/dosyalar/file/Yayinlar/Cocuk-Haklari/Raporlar/Stklar_Icin_rehber.pdf

yapılması planlanmaktadır. Bu alanda yapılacak izleme ile hem bir izleme modeli oluşturulacak hem de elde edilen kanıta dayalı savunular çalışmalarına için veri ve bilgi oluşturacaktır. Böylece ilgili kuruluşların gerekli iyileştirmeler için planlama yapma imkân ve kapasitesini artacaktır.

■ **Sektöre Bağlı Çalışma Koşullarının İzlenmesi ve Değerlendirmesi**

Mevsimlik tarım işlerinde, işçilerin çalışma koşulları, ürüne, coğrafyaya, çalışanın yaş ve cinsiyetine, gezici tarım işçisi olup olmamasına, vatandaşlık durumu gibi faktörlere göre değişiklik göstermektedir. Bu farkların ve sebeplerinin ortaya konulması, izlenecek stratejilerin belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Projenin bu adımıyla, genel olarak tarım, sanayi ve hizmet sektörü için ayrı ayrı ve tedarik zincirinin farklı aşamalarını da kapsayacak biçimde, işçilerin çalışma koşullarının izlenmesi ve değerlendirilmesi planlanmaktadır.

■ **Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ölüm, Yaralanma ve Zehirlenme Vakalarının Önlenmesine Yönelik İzleme ve Savunuculuk**

Türkiye’de mevsimlik gezici tarım işçileri ve çocuklarının trafik kazaları; sulama kanallarında, göletlerde, nehirlerde, denizde boğulmalar; güneş çarpması veya geçici çadır yerleşimlerinde çıkan yangınlar sonucu ölüm, yaralanma ve maddi kayıplara maruz kaldıkları bilinmektedir. Ayrıca gıda zehirlenmesi, aşırı sıcak havalarda bayılma ve çeşitli rahatsızlıklar da söz konusudur. Bu projede, son on yılda [2012-2022] ölüm, yaralanma ve zehirlenme vakalarının bir haritasının çıkarılması, vakaların analiz edilmesi ve önleme, bilgi oluşturma ve savunuculuk kapsamında en az beş vakanın derinlemesine incelenmesi öngörülmektedir. Burada da ana amaç bir izleme modeli oluşturmaktır. Aynı zamanda bu modelin oluşturulması sayesinde, analize dayalı bu izleme ve bilgi oluşturma faaliyetleri ile çocukların refahını ve iyi olma halini destekleyecek ve kamu kurumları, özel sektör, sivil toplum kuruluşları, meslek kuruluşları ve BM kuruluşlarını nezdinde savunular çalışmalarına için gereken veriler derlenmiş olacaktır. Bu kapsamda ilgili kuruluşları sorumluluk alacak biçimde harekete geçirmek için çaba sarf edilecektir.

Örgütlenme, Hak Talepleri ve Şikâyet Mekanizmalarına Dair İzleme ve Modelleme Çalışması

İş dünyasında insan haklarının korunmasını sağlayacak bir sistemin varlığından emin olunabilmesi için, hakkın öznese olan işçilerinin taleplerinin ve durumların görülebilir ve seslerinin duyulabilir olması gerekmektedir. Bu amaçla etkili çalışmalar yürüten işçi örgütlenmeleri olmadığı gibi sivil toplum kuruluşları da ağırlıkla insani yardım faaliyetlerine odaklı çalışmalar yürütmektedir. Bu nedenle projede, tarım, sanayi ve hizmet sektöründe tedarik zincirinin farklı aşamalarında yer alan işçilerin çalışma koşulları ile ilgili olarak hak talepleri, örgütlenmeleri ve mevcut şikâyet mekanizmalarının izlenmesi ve değerlendirilmesi planlanmaktadır.

Programın Uygulanması

Uygulama Yöntemi

Kalkınma Atölyesi İş Dünyası ve İnsan Hakları Programı, toplumların kalkınmasında, insan ve çevreye saygının gözetilmesinde sorumluluğun üretim süreçlerinde rol alan aktörlerden tüketiciye kadar çeşit aktörlerce üstlenilmesini sağlamak ve bu alanda uluslararası hukuka uyum sürecini hızlandırmak için hazırlanmıştır. Yoksullukla, çocuk işçiliğiyle ve sosyal adaletsizlikle mücadelenin temelde insan haklarının gözetilmesi ile mümkün olacağı açıktır. Kalkınma Atölyesi bu mücadelede rol ve sorumluluğunu, 20 yıllık deneyim ve uzmanlığını referans alarak, beş yıllık bir programla tanımlamıştır. İş Dünyası ve İnsan Hakları Programı [2023-2027]; dört ayrı bileşenden, bu bileşenlerin altında oluşturulan on üç ayrı temadan ve bu temalara bağlı otuz üç ayrı proje fikrinden oluşmaktadır. Kalkınma Atölyesi beş yılı kapsayan bu kapsamlı programı aşağıda belirtilen uygulama yöntemlerini kullanarak hayata geçirmeyi hedeflemektedir.

Programın tümünün tek bir finansal destekle hayata geçirilmesi, uygulama yöntemlerinden biridir. Programın tüm içeriği, birbiriyle örtüşen ve bir bütünlük oluşturan proje fikirlerinden oluşturulduğu için, farklı projeler ve bunların altındaki faaliyetlerin birbirini desteklemesi öngörülmektedir.

Programın uygulama yöntemlerinden bir diğeri ise; bileşenler, bileşenler altındaki temalar ve proje fikirlerinden oluşturulacak farklı paketlerin daha küçük programlar şeklinde tasarlanması ve uygulanmasıdır. Bu yöntem daha hızlı erişilebilir fonlar ve daha hızlı sonuçlar için uygundur.

Kapsamlı bir programın yürütülmesi yerine, daha hızlı sonuçların alınması hedeflenerek, proje fikirleri bazında çalışmaların yapılması, diğer bir uygulama yöntemidir.

Kurumsal hesap verebilirlik odağında yaşanan gelişmeler, üretim sürecinde yer alan pek çok aktörün bu alanda çalışmalar yapmaya başlamasına neden olmuştur. Bunun bir sonucu olarak, bu aktörlerden Kalkınma Atölyesi'nin uzmanlık alanları kapsamında özel sektörden, uluslararası sivil toplum kuruluşlarından proje fikirleri düzeyinde taleplerin gelebileceği öngörülmektedir. Program içerisindeki projelerin, olası taleplere göre uyarlanması ve uygulanması bir diğer uygulama yöntemidir.

Programın uygulama yöntemlerinden sonuncusu ise, Kalkınma Atölyesi'nin kendi uzmanlığını ve finansal kaynağını kullanarak, proje fikirlerinin- bazılarını gönüllü olarak uygulamaya geçirmesidir.

Uygulama Yaklaşımı

Kalkınma Atölyesi kurulduğu günden bu yana iyi yönetişimi, çalışma ilkelerini ve kurumun diğer politikalarını gözetmiştir. Kurumun ilkeleri ve politikaları Kalkınma Atölyesi Kooperatifi adına yürütülen tüm faaliyetler için geçerlidir. Kalkınma Atölyesi başarılı yönetim uygulamaları için yönlendirici, destekleyici, muktedir kılan, yatay, saydam, hesap vermeye ve demokratik denetime açık, tabana dayalı, gücünü ortak, çalışanlar ve gönüllülerden alan katılımcı politikalar ve faaliyetlerle donanmış bir düzen ve örgütsel yapı gerekmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi birincil önemdeki yönetim ilkeleri şu şekildedir:

Katılımcılık	Hukukun üstünlüğü	Saydamlık
Cevap verebilirlik	Eşitlik ve adalet	Uzlaşma arayışı istekliliği
Etkililik ve verimlilik	Hesap verebilirlik, sayılabilirlik	Stratejik vizyon mevcudiyeti

Bununla birlikte İş Dünyası ve İnsan Hakları Programı'nın uygulama ekibi, hedef gruplar ve dolaylı yararlanıcılar tarafından aşağıda belirtilen ilkeler doğrultusunda uygulamaya geçirilmesi öngörülmektedir:

İnsan haklarının şemsiye haklar olarak kabul edildiği hukukun üstünlüğü	Toplumsal cinsiyet eşitliğini önceleyen
Yaşlı ve engelli haklarını gözetin	Çocuk haklarını gözetin
Eşit işe eşit ücreti ve adil ücreti destekleyen	Savunuculuğu veriye ve kanıta dayandıran
Eşitlikçi ve dengeli işbirliklerini savunan	Hak sahiplerinin görünür kılınmasına ve seslerini duyurmalarına öncelik veren

Program Uygulama Ekibi

İş Dünyası ve İnsan Hakları Programı (2023-2027), Uygulama Yöntemi bölümünde de açıklandığı gibi beş farklı yöntemle uygulanabilir bir programdır. Uygulama ekibinin bir program koordinatörü, bileşen sorumluları, danışmanlar, uzmanlar ve asistanlardan oluşmaktadır. Kalkınma Atölyesi çeşitli alanlarda deneyime sahip uzmanlardan ve danışmanlardan oluşan geniş bir ekibe sahiptir.

Uygulama Takvimi

Bu program 2023-2027 yıllarını kapsamakta olup, beş yıllıktır. Beş yıl içinde aşağıda yer alan temalarda ve faaliyetlerde projeler tasarlanacak ve uygulanacaktır.

Temalar ve Faaliyetler

Kanıt Temelli Savunuculuk	2023	2024	2025	2026	2027
Yayın Hazırlama / İş Dünyası ve İnsan Hakları Kütüphanesi					
<i>İş Dünyası ve İnsan Hakları Alanındaki Temel Belgelerin, Rehberlerin Türkçe'ye Çevrilmesi, Görselleştirilmesi ve Yaygınlaştırılması</i>	✓	✓	✓	✓	✓
<i>AB Taslak Direktifi ve 2023 Yılı Sonrası İş Dünyası ve İnsan Hakları Alanında Olası Gelişmeler ve Değişim Bilgi Notu</i>	✓				
<i>KA Dergi 13. Sayı: İş Dünyası ve İnsan Hakları</i>	✓				
<i>KA Akademi Yayınları</i>	✓	✓	✓	✓	✓
İş Dünyası ve İnsan Hakları Meydan Platformu					
<i>İletişim Ağı Oluşturulması</i>	✓	✓	✓	✓	✓
<i>Kalkınma Atölyesi E-Bülten Çalışması</i>	✓	✓	✓	✓	✓
<i>Kalkınma Atölyesi İş Dünyası ve İnsan Hakları Meydan Programı</i>	✓	✓	✓		
<i>İş Dünyası ve İnsan Hakları Odağında Meydan Toplantıları</i>	✓	✓	✓		
<i>Çevrimiçi Platform ve Ötesi Sosyal Ağ Oluşturma</i>		✓	✓		
Kurumsal ve Kişisel Kapasite Geliştirme					
Özel Sektör Kapasite Geliştirme					
<i>Adım Adım Kurumsal Hesap Verebilirliğe Yönelik Bir Uygulama Rehberi ve Eğitim Modülünün Hazırlanması</i>	✓	✓			
<i>Şirketlere İş Dünyası ve İnsan Hakları Danışmanlık Paketi Hazırlama</i>	✓	✓			
<i>Özel Sektör Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Vaka Analizleri</i>	✓	✓			

	2023	2024	2025	2026	2027
Kurumsal Hesap Verebilirliğe Yönelik Dijital Bilgilendirme Platformu	✓	✓	✓	✓	✓
Sivil Toplum, Akademi, Meslek Örgütleri, Kamu Kurumları					
Sivil Toplum Kuruluşları ve Meslek Örgütleri Kapasite Geliştirme Programı	✓	✓			
Kamu Kurumları Kurumsal Kapasite Geliştirme Çalışmaları		✓	✓		
Akademik Kurumların Kapasitesini Geliştirme		✓	✓	✓	
Avrupa Birliği ve Türkiye Arasında İş Birliği Süreçlerinin Geliştirilmesi	✓	✓	✓	✓	
Balkan Ülkeleri ve Türkiye Arasında İş Birliği Süreçlerinin Geliştirilmesi		✓	✓	✓	
Bireysel Kapasite Geliştirme					
İş Dünyası ve İnsan Hakları Sertifika Programı [Çalışanlar, Savunucular, Aktivistler, Tüketiciler, Hukukçular vb.]	✓	✓	✓	✓	✓
Sektörel Politika ve Model Geliştirme					
Özel Sektörün Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Mevcut Durumunun Ortaya Konulması ve İhtiyaç Analizi	✓	✓	✓	✓	✓
Özel Sektörün Kurumsal Durum Tespiti ve Kurumsal Hesap Verebilirliğe İlişkin Mevcut Durumunun Ortaya Konulması ve İhtiyaç Analizi	✓	✓	✓	✓	✓
Tarım / Gıda Sektörü					
Mevsimlik Gezici Tarım İşlerinde Yaşam Ücreti, Yoksullukla Mücadele ve Örnek Model Oluşturulması	✓	✓			
Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliğinde Çocuk Emeğinden Vazgeçme Maliyeti ve Çocuk İşçiliğine Bağımlılığı Azaltmak Üzere Model Geliştirme	✓				
Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği İçin Sosyal Güvenlik Uygulamaları ve Özgün Bir Model Geliştirme	✓				
Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Yaşam ve Çalışma Koşulları ile İklim Değişikliği ve Ani Hava Olayları Bağlamında Göç Sürecine Etkileri Çalışması	✓				

	2023	2024	2025	2026	2027
Tarım-Gıda Ürünleri Tedarik Zinciri Analizleri	✓	✓			
Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri için Konaklama Alanı Modeli Geliştirme Projesi	✓	✓			
Mevsimlik Tarım İşçileri Yaşam ve Çalışma Standartlarının Hazırlanması		✓			
Sanayi Sektörü					
Tekstil, Ayakkabı, Mobilya, Otomobil Yedek Parça vb. Alt Sektörlere Yönelik Tedarik Zincirinde Süreç Yönetimi Modellemesi	✓	✓			
Tekstil, Ayakkabı, Mobilya, Otomobil Yedek Parça Alt Sektörlerinde Çalışan İşçilerin Yaşam Ücreti Araştırması, Yoksullukla Mücadele ve Örnek Model Oluşturulması	✓	✓			
Hizmet Sektörü					
Turizm Sektöründe Çocuk İşçiliği ve Sektörün Kurumsal Hesap Verebilirliğine Yönelik Mevcut Durumunun Tespiti & Politika Önerileri ve Çocuk İşçiliği ile Mücadele ve Stajyerlerin Haklarına Yönelik Bir Model Önerisi		✓	✓		
İzleme ve Değerlendirme					
Çocuk İşçiliği ile Mücadele					
Şirketlerin Adil Çalışma Koşullarını Sağlaması Üzerinden Çocuk İşçiliği ile Mücadele Süreçlerin İzlenmesi	✓	✓	✓	✓	✓
Yaşam ve Çalışma Alanı Koşullarının İyileştirilmesi					
Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Yaşam Alanlarının İzlenmesi	✓	✓	✓	✓	✓
Sektöre Bağlı Çalışma Koşullarının İzlenmesi ve Değerlendirmesi	✓	✓	✓	✓	✓
Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ölüm, Yaralanma ve Zehirlenme Vakalarının Önlenmesine Yönelik İzleme ve Savunuculuk	✓	✓	✓	✓	✓
Örgütlenme, Hak Talepleri ve Şikâyet Mekanizmalarına Dair İzleme ve Modelleme Çalışması	✓	✓	✓	✓	✓

